

شماره دهم - خرداد و تیر ۱۳۸۸

در این شماره می خوانید:

- یادداشت سردبیر
- برنامه ریزی برای آینده
- دنیای مجازی
- همایش آینده نگاری نوآوری
- کنفرانس ملی خلاقیت شناسی
- کنفرانس آینده جهان ۲۰۰۹

برنامه ریزی برای آینده

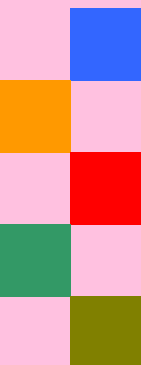

کانون آینده پژوهان ایرانی

خبرنامه الکترونیکی کشف آینده

با موضوع آینده پژوهی

ویژه اطلاع رسانی مشترکان وب سایت کشف آینده و عموم علاقمندان آینده پژوهی
نشانی اینترنتی: www.futuresdiscovery.com

یادداشت سردبیر:

گذشت زمان واقعیت گریزناپذیری است که تا هنگامی که بر روی این کره‌ی خاکی زندگی می‌کنیم، به عنوان محدودیتی نه چندان خوشایند بر ما حکمفرماست و چاره‌ای جز سازگاری با آن نداریم. این احتمال می‌رود که دانش و فناوری انسان در آینده به درجه‌ای از تکامل و رشد دست یابد که بتواند بر این محدودیت فائق آید و دیگر گذشت زمان را آن گونه که اینک درک می‌کند، احساس نکند و بهره‌برداری

شایسته‌تری از عمر زمینی یا کهکشانی خود به عمل آورد. اما تا آن هنگام و دست کم برای رسیدن به این میزان از بالندگی چه کار باید کرد؟

تجربه‌ی بشری در طول اعصار متمادی نشان داده است که برای رسیدن به هر هدفی نیازمند پیمودن مسیری هستیم و پیمودن این مسیر نیز ممکن است مستلزم طی کردن مراحلی باشد. پیمایش آگاهانه‌ی مراحل نیز نیازمند برنامه‌ریزی است. در واقع بدون برنامه‌ریزی نمی‌توانیم به آنچه که در ذهن خود به عنوان هدف یا آرزو داریم، دست یابیم.

از آنجا که هر هدفی از هنگام تصور آن در ذهن تا لحظه‌ی تحقق دارای فاصله و بعد زمانی کوتاه یا بلندی است، طبیعی است که این فاصله‌ی زمانی آن هدف یا دستاورد را در نظر ما به عنوان رویدادی مربوط به "آینده" یعنی زمانی که هنوز فرا نرسیده است، جلوه‌گر می‌سازد.

تاکنون مکاتب فکری متفاوتی در اندیشه پیرامون آینده یا به عرصه‌ی ظهور گذاشته‌اند. از مکاتبی که توجه به آینده‌های فردی، جمعی و سازمانی را از اولویت‌های جوامع متمدن و پیشرفته می‌دانند تا جوامعی که در آن‌ها بحث از آینده ممکن است بیهوده به نظر برسد و همواره برای تسکین انفعال خود و دیگران به این گفته‌ی مشهور متمسک می‌شوند که: "چو فردا شود، فکر فردا کنیم!"

اما نکته‌ی جالب در این میان این است که حتی این گونه افراد نیز که چنین اندیشه‌هایی را توصیه یا ترویج می‌کنند در بسیاری از شئون زندگی فردی برای فعالیت‌های آینده‌ی خود برنامه‌ریزی می‌کنند. این گروه از افراد به ظاهر بی‌توجه به آینده در برخی مواقع بیشترین دغدغه را نسبت به آینده دارند و حتی از آینده‌نگرترین اشخاص نیز پیشی می‌گیرند! صرف نظر از منافع و انگیزه‌های مادی که بیشترین و مهمترین سرچشمه‌ی بروز چنین دغدغه‌هایی در این افراد هستند، واقعیت این است که انسان اشتیاقی طبیعی برای رسیدن به فردا و آینده دارد و این ویژگی ذاتی است که در نهاد هر فردی وجود دارد، هر چند که از وجود آن بی‌خبر باشد.

این احتمال می‌رود که دانش و فناوری انسان در آینده به درجه‌ای از تکامل و رشد دست یابد که بتواند بر این محدودیت فائق آید و دیگر گذشت زمان را آن گونه که اینک درک می‌کند، احساس نکند و بهره‌برداری شایسته‌تری از عمر زمینی یا کهکشانی خود به عمل آورد.

این گروه از افراد به ظاهر بی‌توجه به آینده در برخی مواقع بیشترین دغدغه را نسبت به آینده دارند و حتی از آینده‌نگرترین اشخاص نیز پیشی می‌گیرند!

واقعیت این است که انسان اشتیاقی طبیعی برای رسیدن به فردا و آینده دارد.

بر این اساس توجه به آینده و برنامه‌ریزی برای رسیدن به آرزوها، خواسته‌ها و اهدافی که برای آینده داریم، واقعیتی است که خواسته یا ناخواسته با آن رو به رو می‌شویم.

نکته‌ی دیگری که نمی‌توان به سادگی از آن چشم‌پوشی کرد این است که اندیشه پیرامون آینده به خودی خود موجب زنده شدن "امید" در انسان می‌شود و این امید همواره در طول تاریخ سرچشمه‌ی بسیاری از دگرگونی‌ها و تغییرات بنیادین بوده که برخی از آن‌ها موجب تکامل جامعه و تمدن انسان بوده‌اند. یادآوری این نکته به معنای آن نیست که تمامی اختراعات و اکتشاف‌های ارزشمند با برنامه‌ریزی صورت گرفته‌اند، چه که بسیاری از آن‌ها کاملاً اتفاقی و تصادفی روی داده‌اند؛ بلکه هدف یادآوری این واقعیت است که هر اختراع یا اکتشاف مفیدی برای انسان‌های آینده مزایایی را به ارمغان آورده که انسان‌های پیشین از آن برخوردار نبوده‌اند.

افزون بر این‌ها امید به آینده موجب می‌شود تا برای رسیدن به آنچه که در آینده وقوع آن را در گستره‌ی اختیارات فردی خودحتمی می‌دانیم، تلاش بیشتری به عمل آوریم و هنگامی که این تلاش هدایت شده باشد، بیشترین بازدهی و دستاورد را برای ما خواهد داشت. طبیعی است که هدایت هر تلاش آینده‌گرایی نیازمند برنامه‌ریزی است، به ویژه برنامه‌ریزی که واقع‌بینانه بوده و بر پایه‌ی پیش‌فرض‌های عقلانی و منطقی بنیان نهاده شده باشد.

برنامه‌ریزی برای آینده موجب می‌شود تا از فرصت‌هایی که در اختیار داریم، تا حد امکان بهترین استفاده را به عمل آوریم و از تلف شدن فرصت‌های خود جلوگیری کنیم. این امر حتا به ما امکان می‌دهد فرصت‌های تازه‌ای را برای خود ایجاد کنیم و زمان‌های بیشتری را بیابیم که در حالت متعارف و روزمره ممکن است از وجود آن‌ها غافل باشیم. در مرحله‌ای برتر، تمرین برنامه‌ریزی برای آینده ضمن آن که موجب می‌شود به ضعف‌ها و قوت‌های خود و استعداد‌های خویش پی ببریم، هوشمندی ما را نسبت به آینده افزایش می‌دهد و افزون بر آن که زندگی ما را دستخوش دگرگونی‌های چشمگیر می‌سازد، دیگران را نیز تا اندازه‌ای که در شعاع پیرامونی خود داشته باشیم، می‌توانیم تحت تاثیر قرار داده و بسیاری از انسان‌های بی‌هدف را به انسان‌های امیدوار، با هدف و مفید برای خود و جامعه تبدیل کنیم.

تاثیرات بی‌شمار برنامه‌ریزی برای آینده بیش از آن است که در این یادداشت کوتاه و حوصله‌ی خوانندگان گرامی بگنجد، اما ذکر همین نکته‌ی پایانی بس که چه بسیار طرح‌های فردی، سازمانی و اجتماعی که به دلیل غفلت از برنامه‌ریزی واقع‌بینانه برای آینده در مراحل اجرا با دشواری‌ها و موانع فراوانی رو به رو شده‌اند که پیاده‌سازی و تحقق آن‌ها را با مشکل اساسی مواجه ساخته است.

بر این اساس مناسب دیدم این شماره از خبرنامه‌ی الکترونیکی کشف آینده را با مساعدت و همکاری جناب آقای نادر زالی، عضو محترم هیات علمی گروه شهرسازی دانشگاه گیلان به معرفی و شرح برنامه‌ریزی برای آینده، اختصاص دهم و امیدوارم آن‌چه تقدیم می‌شود در بردارنده‌ی نکات مفیدی برای عموم کسانی باشد که علاقمند به برنامه‌ریزی برای آینده هستند. چنین بادا.

سید علیرضا حجازی - تیر ماه ۱۳۸۸

خبرنامه الکترونیکی کشف آینده

دریچه‌ای به سوی اخبار و اطلاعات جهان آینده‌پژوهی

آینده‌اندیشان و آینده‌پژوهان گرامی می‌توانند مقالات و اخبار مربوط به فعالیت‌های علمی-پژوهشی خود را برای درج در این خبرنامه و همچنین وب سایت کشف آینده ارسال نمایند.

مطالب مورد نظر خود را به این نشانی الکترونیکی ارسال نمایید: info@futuresdiscovery.com

اندیشه پیرامون آینده
به خودی خود موجب
زنده شدن "امید" در
انسان می‌شود و این
امید همواره در طول
تاریخ سرچشمه‌ی
بسیاری از دگرگونی‌ها
و تغییرات بنیادین
بوده که برخی از آن‌ها
موجب تکامل جامعه و
تمدن انسان بوده‌اند.

برنامه‌ریزی برای آینده
موجب می‌شود تا از
فرصت‌هایی که در
اختیار داریم، تا حد امکان
بهترین استفاده را به
عمل آوریم و از تلف
شدن فرصت‌های خود
جلوگیری کنیم.

چه بسیار طرح‌های
فردی، سازمانی و
اجتماعی که به دلیل
غفلت از برنامه‌ریزی
واقع‌بینانه برای آینده
در مراحل اجرا با
دشواری‌ها و موانع
فراوانی رو به رو
شده‌اند.

برنامه‌ریزی برای آینده با نگرش بر آینده‌نگاری شهری

عدم توانایی در پیش بینی دقیق آینده و همچنین پیچیدگی های ناشی از تغییرات روزافزون باعث شد تا محققان از قابلیت های دانش نوظهور آینده پژوهی بهره برده و آینده نگاری را وارد بطن فعالیت های برنامه ریزی و پیش بینی تحولات علمی و تکنولوژی بکنند.

نادر زالی^۱

چکیده:

با افزایش تغییرات و دگرگونیها در سالهای آخر هزاره دوم و ظهور پیاپی مسائل جدید در جامعه جهانی، اتکا به روشهای برنامه ریزی مبتنی بر پیش بینی، جوابگوی نیاز مدیریت های کلان کشورها نبود و سایه سنگین عدم قطعیت ها و ظهور رویدادهای ناپیوسته و شگفت انگیز، وضعیت را به گونه ای دگرگون کرده بود که پیش بینی آینده در دنیای پرتحول برای برنامه ریزان، امری مشکل به نظر می رسید. عدم توانایی در پیش بینی دقیق آینده و همچنین پیچیدگی های ناشی از تغییرات روزافزون باعث شد تا محققان از قابلیت های دانش نوظهور آینده پژوهی بهره برده و آینده نگاری را وارد بطن فعالیت های برنامه ریزی و پیش بینی تحولات علمی و تکنولوژی بکنند. این رویکرد در عرصه مطالعات آینده به سرعت در میان کشورها گسترش یافت و با گذشت کمتر از دو دهه، عرصه های مختلف علوم را نیز در نوردید. ولی در این میان علوم

۱- عضو هیات علمی گروه شهرسازی دانشگاه گیلان zalinader1@yahoo.com

نگاه کلان به جهان امروز و بازیگران اصلی آن، حاکی از وجود مؤسسات تأثیرگذار آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری در مراکز قدرت و تصمیم‌گیری دولتهای بزرگ و توسعه یافته جهان است.

انسانی و اجتماعی که می‌توانست مبانی فلسفی و نظری مطالعات آینده را شکل داده و سایر علوم پایه و فنی و مهندسی را در دایره شمول آینده‌نگاریهای خود قرار دهد از موضوع به دور مانده و در حاشیه قرار گرفته است. در این خصوص تحرک در شاخه‌های علوم انسانی و اجتماعی و تلاش برای هدایت مطالعات کلان آینده ضروری است. از طرف دیگر در عرصه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای بعنوان یکی از شاخه‌های علوم انسانی و اجتماعی که مبتنی بر پیش‌بینی آینده است لزوم تغییر رویکرد از پیش‌بینی به آینده‌نگاری ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است و هم‌اکنون فرایند مطالعات شهری و منطقه‌ای نیازمند مهندسی مجدد جهت استفاده از رویکرد آینده‌نگاری در این فرآیند است. چه بسا بسیاری از مسائل و مشکلات بوجود آمده در مراحل اجرای طرح‌های شهری و منطقه‌ای به دلیل اتکا به پیش‌بینی و عدم جامع‌نگری در مورد تاثیر پیشرفتهای آینده بر حل مشکلات جامعه، برنامه‌های توسعه آینده را در مرحله عمل با مشکل اساسی مواجه ساخته است. بر همین اساس این مقاله سعی دارد ضمن معرفی رویکرد آینده‌نگاری و آینده‌پژوهی با نقد فرآیند برنامه‌ریزی موجود در مطالعات شهری و منطقه‌ای، ضرورت استفاده از رویکرد آینده‌نگاری را در فرایند انجام مطالعات شهری و منطقه‌ای مورد بررسی قرار دهد.

کلمات کلیدی: آینده‌نگاری، فرآیند برنامه‌ریزی، مهندسی مجدد فرآیندها.

مقدمه:

جهان معاصر عرصه تحولات شگرف و پویایی شتابنده است تغییرات چنان غافل‌گیر کننده و برق‌آسا از راه می‌رسند که کوچکترین کم توجهی به آن می‌تواند به بهای گزاف غافلگیری راهبردی در تمام عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حتی فرهنگی تمام شود. در این محیط سرشار از تغییر و بی‌ثباتی و آکنده از عدم قطعیت‌ها^۲، تنها رویکرد و سیاستی که احتمال کسب موفقیت‌های بیشتری دارد تلاش برای معماری آینده^۳ است اگرچه این تلاش همواره با خطرپذیری فراوان قرین بوده است اما به هر حال پذیرش این مخاطره به مراتب عاقلانه‌تر از نظاره‌گر بودن تحولات آینده است. (خزائی، ۱۳۸۶: ۳)

نگاه کلان به جهان امروز و بازیگران اصلی آن، حاکی از وجود مؤسسات تأثیرگذار آینده‌پژوهی^۴ و آینده‌نگاری^۵ در مراکز قدرت و تصمیم‌گیری دولتهای بزرگ و توسعه یافته جهان است چه بسا رویکرد آینده‌نگارانه آنان به مسائل جهان و برنامه‌ریزی برای آینده ریشه‌های تسلط آنان را بر جهان آینده بیش از پیش مستحکم‌تر می‌کند. امروزه مأموریت و تلاش عمده برنامه‌ریزی در کشورهای توسعه یافته علاوه بر توجه جدی به چالش‌های کنونی و ارائه رهیافت‌های مقطعی، تفکر

2- Uncertainty
3- Future Formation
4 -Future Study
5- Foresight

در خصوص چالش‌های آینده و نحوه مواجهه و قدرت‌یابی در آن عرصه‌هاست برنامه‌ریزی هم اکنون با ارتقاء نقش خود به دنبال تسخیر آینده با اندیشه ایفای نقش جدی و سهم‌خواهی از آن است.

بشر در طول تاریخ همواره براساس کنشش درونی، شیفته کشف آینده و رمزگشایی از آن بوده است این سوالات که «آینده چگونه قابل پیش‌بینی است؟»، «آیا آینده تداوم حال و گذشته خواهد بود؟»، «چه اتفاقاتی ممکن است در آینده اتفاق بیفتد؟» و ... تا کنون چالش و درگیری عمده فکری برای برنامه‌ریزان و مدیران بوده و در این مدت، برنامه‌ریزان، رویکردهای مختلفی جهت برخورد با مسائل آینده به کار بسته‌اند که عمدتاً بر پایه تحلیل روندهای گذشته و ادامه آن در آینده بوده است. اما در آغاز هزاره سوم جهت حصول جامع‌نگری در برنامه‌ریزیها، علم آینده پژوهی، ادبیات پراکنده و غیرمنسجم درخصوص برنامه‌ریزی برای آینده را به علم مدون با اصول و مبانی متقن تبدیل کرده که وظیفه آن علاوه بر تحلیل روندهای گذشته، کشف، ابداع و ارزیابی آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب است.

طرح موضوع:

در شرایط پر تحول کنونی، در برنامه‌ریزیهای توسعه مباحثی همچون فناوری اطلاعات و توسعه آن، ارتقای شاخصهای بهداشتی و آموزشی، احداث شبکه‌های زیربنایی، توسعه خدمات اجتماعی و مسائلی از این قبیل از فضاهای قابلیت‌دار توسعه آینده و محوره‌های آن نیست بلکه از جمله الزامات و مقدمات توسعه برای حضور در جهان آینده است در جامعه آینده ریشه‌های توسعه واقعی در مسائلی همچون رقابت‌های حضور در فضا، هوش مصنوعی، مهندسی ژنتیک، دنیای شگفت‌انگیز مجازی و سایر مسائل مشابه نهفته است و براساس نظر اکثر آینده‌پژوهان این دنیای شگفت‌انگیز در کمتر از ۴ دهه آینده اتفاق خواهد افتاد. واقعیت امر این است که برنامه‌ریزی برای آینده براساس نیازهای فعلی و یا کمبودهای خدماتی فعلی، سرمایه ملی مناسبی جهت حضور موفق

در جهان آینده نیست و برای ایفای نقش در آینده ضرورت دارد با اتکا به رویکردهای جدید برنامه‌ریزی، به طور جدی پیش‌رانه‌های توسعه و تحولات آینده براساس مگاترندها و روندهای ناپیوسته، سناریوسازی ۷ شده و متناسب با قابلیت‌ها و توانمندیهای جامعه به واکاوی مسائل چالش برانگیز کنونی و آینده و برنامه‌ریزی برای حضور موفق در آینده اقدام شود. به مفهوم دیگر امروز ادبیات برنامه‌ریزی از مفاهیم پیش‌بینی، آینده‌نگری و کشف آینده عبور کرده و به حوزه آینده‌پژوهی، آینده‌نگاری که وظیفه‌اش نگاشت آینده و ساخت آن است رسیده است.

در واقع باید گفت مشکلات کنونی جامعه بشری در مجموع ناشی از دو عامل است اول عدم شناخت هوشمندانه آینده درمقاطع زمانی گذشته و دوم تحولات حیرت‌آور در عرصه فناوری همراه با روند شتابان جهانی شدن ۸، بر همین اساس امروز جهت جبران خطاهای گذشته، شناخت تحولات آینده با رویکرد آینده‌نگارانه ضروری و از اولویت‌های اصلی است. بسیاری از حوادث و رویدادهای آینده قابل پیش‌بینی و انقیاد هستند. دخالت انسان در این روند موجبات تغییر و تحولات مطلوب را ایجاد خواهد کرد. اما در اغلب موارد اشتغال به زمان حال و تلاش در جهت رفع مشکلات موجود، مانع از آن

می‌شود که مدیران و تصمیم‌گیرندگان به آینده بیاندیشند. باید توجه داشت که حضور عاملان در روند تحولات آینده، کاهش تهدیدات و افزایش فرصت‌ها و گزینه‌ها، نیازمند رویکردی آینده‌پژوهانه است که امکان کنش‌گری در رخدادهای آینده را فراهم می‌سازد. (خزایی، ۱۳۸۶، ۴)

عدم شناخت هوشمندانه آینده در زمانهای گذشته متأثر از ابزارهای برنامه‌ریزی و نحوه بکارگیری آنها در فرایند برنامه‌ریزی است (Myer, 2000, 2) در واقع این ابزارها و تکنیک‌ها، پوشش اجرایی فرایند برنامه‌ریزی است که بعضاً عدم انتخاب صحیح پوشش‌های اجرایی و بعضاً نیز عدم انتخاب صحیح خود فرایند برنامه‌ریزی و تبعیت آن از مراحل

- 6- Mega trends
- 7- Scenario Making
- 8- Globalization

مشکلات کنونی جامعه بشری در مجموع ناشی از دو عامل است اول عدم شناخت هوشمندانه آینده درمقاطع زمانی گذشته و دوم تحولات حیرت‌آور در عرصه فناوری همراه با روند شتابان جهانی شدن.

در ایران سابقه آینده‌نگری ۱ به برنامه‌های پنج ساله کشور برمی‌گردد و سند چشم‌انداز توسعه کشور در افق ۱۴۰۴ که دو دهه آینده را نشانده گرفته است اولین سند تفکر استراتژیک و آینده‌نگارانه ایران است.

کلیشه‌ای، در عمل باعث بروز مشکلات عدیده‌ای در جامعه مورد برنامه‌ریزی می‌شوند که تاکنون در ارزیابی‌های علل آن به مشکلات ریشه‌ای و چارچوبی فرابند برنامه‌ریزی اشاره نشده و بار اصلی مسئولیت عدم مطلوبیت جامعه به دوش دولتمردان و مجریان طرحها انداخته شده است. در صورتی که بار اصلی مسئولیت موفقیت یا عدم موفقیت برنامه‌ها به طراحان به خصوص آینده‌اندیشان برنامه‌ها برمی‌گردد.

بر همین اساس با چنین وضعیتی امروز نیازمند مهندسی مجدد فرایند برنامه‌ریزی و تغییر نگرش اساسی در خصوص مراحل انجام کار برنامه‌ریزی هستیم و شرایط کنونی جامعه جهانی و تأثیر تغییر و تحولات علمی و تکنولوژی بر بروز مسائل جدید و حل آسان بسیاری از مشکلات جامعه کنونی، پرداختن به موضوع تغییر چهارچوبهای برنامه‌ریزی را اجتناب‌ناپذیر ساخته است.

از اوایل دهه ۷۰ میلادی علم و هنر آینده‌نگاری به عنوان ابزار سیاستگذاری بطور رسمی در چند کشور محدود بخصوص ژاپن به کار گرفته شد ولی از اوایل دهه ۹۰ میلادی به طور گسترده با همکاری نهادهای بین‌المللی جهت توانمندسازی کشورها این روش استفاده شد و امروز بعنوان رویکرد غالب برنامه‌ریزی در اکثر کشورهای توسعه یافته درآمده است. (ناظمی، ۸۵، ۱۲۳)

در ایران سابقه آینده‌نگری ۹ به برنامه‌های پنج ساله کشور برمی‌گردد و سند چشم‌انداز توسعه کشور در افق ۱۴۰۴ که دو دهه آینده را نشانده گرفته است اولین سند تفکر استراتژیک و آینده‌نگارانه ایران است که براساس آن محورهای توسعه کشور در بخش‌های مختلف طراحی و تدوین شده و با انجام تقسیم کار منطقه‌ای، هر کدام از استانهای کشور عهده‌دار مسئولیت‌هایی متناسب با قابلیت‌های خود جهت تحقق آینده مطلوب کشور گشته‌اند.

تحلیل رویکردهای کلان در برنامه‌ریزی:

برنامه‌ریزی گرایش و خواست انسان به آینده، حل مشکلات در آینده، آینده‌بینی و امید به آینده است (Faludi, 1970) در خصوص برنامه‌ریزی برای آینده دو پارادایم کلی اکتشافی و هنجاری وجود دارد که هر کدام از این پارادایم‌ها نگاه خاصی به مفهوم آینده و نحوه رسیدن به آن دارند. (Twiss, 1992)

پارادایم اکتشافی ۱۰: در این پارادایم آینده نتیجه علی و معلولی گذشته است و نوعی جبرگرایی پنهان در آن وجود دارد. نتیجه این نگاه به آینده، آینده‌ای است محتوم و ثابت که تاریخ مطابق با قوانین خود، حال را به آن آینده تبدیل خواهد کرد در این پارادایم انسان صرفاً ناظر بیرونی است که تنها می‌تواند به اکتشاف آن آینده محتوم بپردازد این پارادایم مبتنی بر پیش بینی است و اکتشاف آینده تنها نتیجه منطقی آن است. مثلاً «جمعیت ایران در سال ۱۴۰۴ چقدر خواهد بود؟» یا «میزان صادرات غیرنفتی ایران در ۲۰ سال آینده چقدر خواهد بود؟» که عمدتاً مبتنی بر تحلیل روندهای گذشته و ادامه آنها در سالهای آتی است. (ناظمی، ۱۳۸۵، ص ۱۳-۱۲) و (Twiss, 1992) - پارادایم هنجاری ۱۱: در این پارادایم نیروی انسان در ساخت آینده در نظر گرفته می‌شود و انسان جایگاه بیرونی و مشاهده‌گر خود را تغییر داده و با مفهوم ساخت

9- Forecasting

10 - Normative Paradigm

11 - Exploratory paradigm

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر به وب سایت کشف آینده تعلق دارد.

Futuresdiscovery.com © 2009

در رویکردهای سنتی برنامه‌ریزی، برنامه‌ریز ابتدا با طرح این سوال که «در آینده درازمدت چه روی خواهد داد» پیش‌بینی لازم را انجام می‌دهد آنگاه پیش‌بینی‌ها را مبنای تصمیم‌گیری و اتخاذ سیاست قرار می‌دهد و در نهایت اقدام می‌کند.

در نگاه نو به برنامه‌ریزی، برنامه‌ریز ابتدا به افق آینده ریزابتدا با حضور در افق آینده و دیده‌بانی حال و گذشته مسیرهای مشخص برای معماری توسعه از آینده به حال را تعیین و تدقیق می‌کند.

آینده روبروست در این پارادایم انسان با طیف وسیعی از آینده‌ها شامل آینده‌های ممکن، آینده‌های محتمل و آینده‌های باور کردنی روبروست که رسیدن به هر کدام از آنها بستگی به سطح و کیفیت خواسته انسان یعنی آینده مطلوب وی دارد در این پارادایم برخلاف پارادایم اکتشافی، جبرگرایی پنهان وجود ندارد بلکه انسان کاملاً مختار است مسیر زندگی خود را خود انتخاب کند در این پارادایم انسان با سه سوال اساسی روبروست: «وقوع کدام آینده‌ها ممکن است»، «وقوع کدام آینده محتمل است» و «وقوع کدام آینده‌ها مطلوب است». (ناظمی، ۸۵، ۱۲) و (وحیدی مطلق، ۱۳۸۵) در مجموع باید گفت رویکرد پیش‌بینی در برنامه‌ریزی به دو دلیل در سالهای پایانی هزاره سوم با چالش اساسی روبرو شد اول، جزمی و صلب گرفتن آینده و دوم عدم وجود دقت کافی. (ناظمی، ۱۳۸۶: ص ۳) مقایسه این دو پارادایم نشان می‌دهد تفاوت‌های کاملاً مشخصی در شیوه برنامه‌ریزی آن دو در نگاه به آینده وجود دارد. در پارادایم اکتشافی عمل برنامه‌ریزی از زمان حال شروع شده و رو به سوی آینده دارد به عبارت دیگر رو به بیرون ۱۲ است و تلاش می‌کند تحت شرایط مختلف کشف کند که کدام آینده رخ می‌دهد نقطه شروع این آینده‌ها غالباً در زمان حال است. اما در پارادایم هنجاری اصطلاحاً برنامه‌ریزی «رو به درون ۱۳» است و با انتخاب یک یا چند موقعیت خاص در زمان آینده شروع می‌شود و در واقع نقطه شروع در این پارادایم آینده است و با رویکرد پس‌نگری ۱۴ از آینده به امروز برنامه‌ریزی شروع می‌شود. (شوارتز، ۸۷، ص ۱۰۸)

همچنین این دو رویکرد حامل مفاهیم «علی و معلولی» و «غایت‌انگاری» هستند. با اصل علی و معلولی می‌توان آنچه را که در گذشته رخ داده توضیح داد و آنچه را که در آینده رخ خواهد داد پیش‌بینی کرد این اصل بیشتر به پارادایم اکتشافی نزدیک است و پیش‌بینی مهم‌ترین ابزار آن است. اما در اصل غایت‌انگاری رفتار انسانها در آینده نمی‌تواند با رجوع به قوانین علی و معلولی توضیح داده شود و در این آینده ممکن است ناپیوستگی‌ها در روندها اتفاق بیافتد که شگفتیهای علم و تکنولوژی نام دارند و آینده‌نگاری و آینده پژوهی ابزار برنامه‌ریزی آن است. رویکرد «علی و معلولی» رویکرد سنتی به برنامه‌ریزی و رویکرد «غایت‌انگاری» رویکرد نو به برنامه‌ریزی است. در رویکردهای سنتی برنامه‌ریزی، برنامه‌ریز ابتدا با طرح این سوال که «در آینده درازمدت چه روی خواهد داد» پیش‌بینی لازم را انجام می‌دهد آنگاه پیش‌بینی‌ها را مبنای تصمیم‌گیری و اتخاذ سیاست قرار می‌دهد و در نهایت اقدام می‌کند. (Foren, 2001, 52) به عبارت دیگر از شرایط حال آغاز کرده و به درون آینده می‌رود در حالیکه در نگاه نو به برنامه‌ریزی، برنامه‌ریز ابتدا به افق آینده می‌رود و با حضور در افق آینده و دیده‌بانی حال و گذشته مسیرهای مشخص برای معماری توسعه از آینده به حال را تعیین و تدقیق می‌کند. (مبیینی دهکردی، ۱۳۸۷، ص ۴۰)

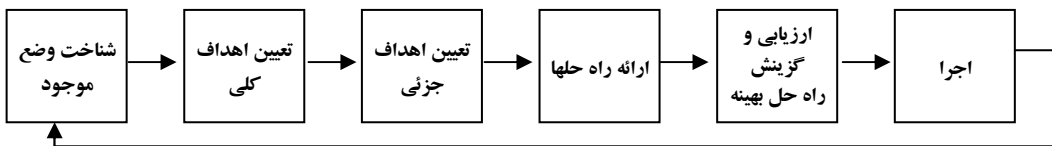
فرآیند برنامه‌ریزی:

از نظر اندیشمندان، برنامه‌ریزی «فرآیندی آگاهانه جهت حل مسائل موجود و دست‌یابی به مسیری برای ایجاد دگرگونی در نظام اجتماعی است که یک سلسله عملیات اجرایی منظم و پایش شده را با توجه به اولویت‌ها در آینده پیش‌بینی می‌کند.» (معصومی اشکوری، ۱۳۸۷، ص ۱۵)

این تعریف از فرایند برنامه‌ریزی تقریباً مورد اتفاق نظر اکثر اندیشمندان برنامه‌ریزی است و دارای شش مشخصه کلیدی به شرح ذیل است:

فرآیند بودن، آگاهانه بودن، تأکید بر حل مسائل، تأکید بر اولویت‌بندی، تعیین اهداف، سیاستگذاری. علت انتخاب فرآیند در برنامه‌ریزی به دلیل توانایی تعریف کامل و بهتر مسائل، محدودیت‌ها و امکانات، بهینه‌یابی آلتوناتیوها، تصمیم‌گیری منطقی و مبتنی بر اصول و قابلیت باز خورد و تجدید نظر است این فرایند در رویکرد سنتی به برنامه‌ریزی از شش مرحله کلی تشکیل شده است.

نمودار ۱: فرایند برنامه‌ریزی سنتی

Feedback

منبع: معصومی اشکوری، ۱۳۸۷، ۴۳-۶۶

در این رویکرد جریان فرآیند برنامه‌ریزی جریانی خطی و دارای باز خورد بعد از اجرا است و محوری‌ترین بخش آن تعیین اهداف کلی است که در این مرحله با رویکرد اکتشافی و عمدتاً مبتنی بر تحلیل روندهای گذشته به پیش‌بینی وضعیت آینده و تعیین اهداف کلی پرداخته می‌شود همانطوریکه در بخش قبل نیز توضیح داده شد در این نوع نگاه به برنامه‌ریزی تحولات آینده دارای پیوستگی‌ها و ارتباطات مشخص با تحولات گذشته و حال بوده و هیچگونه موضوعی در خصوص ناپیوستگی و شگفتی‌سازها ۱۵ای علم و تکنولوژی در پیش‌بینی جهان آینده مورد توجه قرار نمی‌گیرد.

آنچه که امروزه در مطالعات شهری و منطقه‌ای بخصوص طرح‌های جامع و تفضیلی و طرح‌های کلان ملی و منطقه‌ای مشاهده می‌شود و نتیجه اجرای آنها نیز گویای این مطلب است رویکرد اکتشافی در پیش‌بینی آینده است و بدون توجه به توانایی‌های علم و تکنولوژی و تأثیر و کاربرد آن در حل مسائل و مشکلات امروز، یا به عبارت دیگر رفع چالشهای کنونی، صرفاً با تکیه بر توانمندیهای علم و تکنولوژی امروز، پیش‌بینی‌های نامناسب و بعضاً نادرست برای مقاطع بلند مدت صورت می‌گیرد که با عبور زمان و ظهور تحولات جدید، مشکلات عدیده‌ای را در اجرا برای مدیران و برنامه‌ریزان بوجود می‌آورد.

مهندسی مجدد فرآیند برنامه‌ریزی:

اگر برنامه‌ریزی را حرکتی برای رسیدن به یک نقطه مطلوب و آمادگی برای حل مسائل و مشکلات دنیای جدید بدانیم پس باید فرآیند انجام آن نیز متناسب با شرایط دنیای جدید مورد بازنگری و ترسیم مجدد قرار گیرد. مهندسی مجدد شیوه‌ای برای بازسازی سازمان و مدیریت است که به دلیل شیوه بدیع آن در بررسی و اصلاح فرایندها از دهه ۹۰ میلادی مورد توجه جدی برنامه‌ریزان قرار گرفته است. در نظریه‌های سنتی، سیاستگذاری و برنامه‌ریزی براساس مدل‌های خطی صورت می‌گرفت. (ERA, 2002) ولی در شرایط کنونی، فرآیند برنامه‌ریزی خطی مبتنی بر پیش‌بینی نمی‌تواند جوابگوی نیازهای برنامه‌ریزی در جهان پر از تحول کنونی و آینده باشد. در جامعه امروزی به مدد پیشرفت علم و تکنولوژی تغییرات چنان شتابان و سریع است که جهت حصول موفقیت در آینده اتکاء صرف به برنامه‌ریزی به شیوه سنتی را غیر ممکن ساخته و رویکرد نوین آینده‌پژوهی را وارد عرصه‌های مدیریت و برنامه‌ریزی کرده است. در این رویکرد به جای پیش‌بینی روندها و کلان روندها تأکید بر یافتن

بدون توجه به توانایی‌های علم و تکنولوژی و تأثیر و کاربرد آن در حل مسائل و مشکلات امروز، یا به عبارت دیگر رفع چالشهای کنونی، صرفاً با تکیه بر توانمندیهای علم و تکنولوژی امروز، پیش‌بینی‌های نامناسب و بعضاً نادرست برای مقاطع بلند مدت صورت می‌گیرد.

حوزه‌های مناسب در جهان آینده و در نظر گرفتن قدرت تاثیر گذاری تحولات علمی و تکنولوژیکی بر رفع چالشها و مسائل مبتلا به جامعه برنامه‌ریزی است و جدا از ارزیابی تاثیرات ادامه روندهای موجود، برتأثیرات شروع روندهای ناپیوسته که احتمالاً در زمان آینده آغاز خواهند شد نیز تاکید دارد.

با تعیین حوزه‌های هدف، امکان تهیه سبد سناریوها و گزینش سناریوهای مطلوب برای برنامه ریز فراهم می‌گردد که انتخاب سناریوی مطلوب زمینه و چارچوب مناسبی را برای هدف گذاری‌های کیفی و کمی و سیاستگذاری و نهایتاً اجرا بوجود می‌آورد.

ارائه فرایند جدید برنامه‌ریزی:

فرآیند پیشنهادی برای برنامه‌ریزی بخصوص در عرصه‌های شهری و منطقه‌ای مبتنی بر رویکرد هنجاری است در این فرآیند شناخت وضع موجود پایه فرآیند برنامه‌ریزی است و براساس این شناخت مسائل کلیدی استان اعم از توانمندیها، ضعفها، قابلیت‌ها و محدودیت‌ها استخراج شده و در مرحله سوم در خصوص مسائل کلیدی منطقه مورد مطالعه، آینده نگاری کلی و مناسب در سطوح جهانی و ملی انجام و به ترسیم چشم انداز و تعیین حوزه‌های هدف منجر میگردد با تعیین حوزه‌های هدف، امکان تهیه سبد سناریوها و گزینش سناریوهای مطلوب برای برنامه‌ریز فراهم می‌گردد که انتخاب سناریوی مطلوب زمینه و چارچوب مناسبی را برای هدف گذاری‌های کیفی و کمی و سیاستگذاری و نهایتاً اجرا بوجود می‌آورد. در فرایند برنامه‌ریزی پیشنهادی انجام فعالیت برنامه‌ریزی در ۱۱ مرحله به شرح ذیل صورت می‌گیرد.

مرحله اول: شناخت وضع موجود

در این مرحله شرایط منطقه مورد مطالعه از زمان گذشته تا حال موجود بررسی قرار می‌گیرد داده‌های مربوط به محدودیت‌ها، قابلیت‌ها و امکانات طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گردآوری، طبقه‌بندی و مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

مرحله دوم: تعیین مسائل کلیدی

در این مرحله براساس خروجی اطلاعات شناخت وضع موجود، مسائل کلیدی منطقه در تمام زمینه‌ها استخراج شده و نقاط قوت و ضعف منطقه در خصوص مسائل کلیدی مورد بحث قرار می‌گیرد. مثلاً ممکن است مسائل کلیدی یک منطقه مورد برنامه ریزی در ۲۰ سال آینده مسائلی همچون تامین آب شرب، بهره‌وری تولید در بخش کشاورزی، تامین انرژی پاک برای صنایع، تمرکز در کلانشهرها، ظهور نسل جدید نیروی جوان و نخبه، امکان بهره گیری از انرژی‌های نو (زمین گرمایی، خورشیدی، ...) و نوآوری در تکنولوژیهای صنعتی باشد. البته ذکر این نکته ضروری است که مسائل کلیدی صرفاً مربوط به مشکلات یک جامعه یا یک منطقه برنامه‌ریزی نیست بلکه می‌تواند شامل قابلیت‌ها و نقاط قوت قطعی و احتمالی یک منطقه نیز باشد.

مرحله سوم: آینده نگاری

آینده نگاری یکی از اصلی ترین مراحل فرآیند برنامه‌ریزی به شیوه جدید است که ضرورتاً باید بعد از شناخت وضع موجود و تعیین مسائل کلیدی منطقه به آن پرداخته شود در این مرحله، آینده نگاری تحولات جهانی و ملی با چارچوب مسائل کلیدی منطقه برنامه‌ریزی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد بطور مثال این احتمال وجود دارد که در عرصه جهانی در خصوص دستیابی به انرژی پاک و یا استفاده بهینه از آب سالم آشامیدنی راهکارهای جدید براساس تکنولوژیهای جدید در حال وقوع باشد که آگاهی از آنها امکان برنامه‌ریزی مناسب‌تر و صحیح تر را برای برنامه ریزی فراهم می‌کند. فلذا این مرحله از فرآیند برنامه ریزی، پل ارتباطی مسائل کلیدی منطقه به تعیین حوزه‌های هدف در آینده و ترسیم چشم انداز است.

مرحله چهارم: ترسیم چشم انداز و تعیین حوزه‌های هدف

در این مرحله ضمن تعریف افق برنامه ریزی، اهداف آرمانی برنامه ریزی برای منطقه مورد مطالعه متناسب با ویژگیها و توانمندیها مشخص می‌شود و حوزه‌های هدف نیز در افق آینده بصورت مشخص تبیین می‌شود. خروجی‌های مرحله اول تا سوم شامل شناخت، مسائل کلیدی و آینده‌نگاری، ورودی خام مرحله ترسیم چشم انداز و تعیین حوزه‌های هدف هستند و به عبارت دیگر شناخت وضع موجود و شناخت آینده‌های ممکن، محتمل و باورکردنی در خصوص مسائل کلیدی استان اضلاع مثلثی هستند که ترسیم چشم انداز یا آینده مطلوب را برای برنامه‌ریزی ممکن می‌سازند. ترسیم آینده مطلوب نقطه گست تفکر برنامه‌ریزی در خصوص گذشته و حال منطقه برنامه‌ریزی است و از این مرحله به بعد تفکر برنامه ریزی تفکر مبتنی بر ساخت آینده است.

در ترسیم چشم‌انداز، سه سطح آینده‌های ممکن، آینده‌های باور کردنی و آینده‌های محتمل مورد ارزیابی قرار گیرد. (Porter, 1991) و (Twiss, 1992)

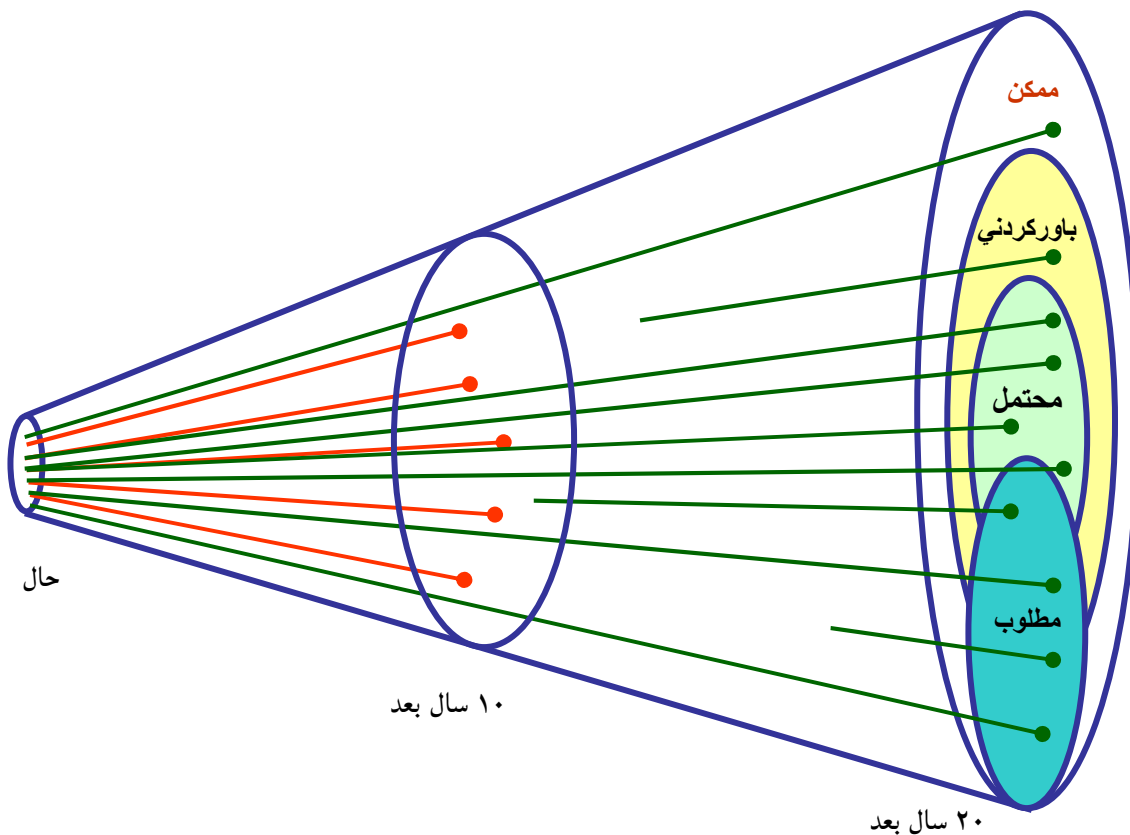
آینده‌های ممکن ۱۶: شامل تمامی وضعیت‌های ممکن است که می‌تواند در آینده محقق شود این طیف از آینده‌ها مجموعه‌ای از تصویرهایی هستند که انسان برای آینده‌اش در نظر دارد و عمدتاً تخیلی و حاصل تصویرپردازی ذهن بشر است این آینده‌ها و فراتر از دانش و علم بشر امروزی است.

آینده‌های باور کردنی ۱۷: شامل آندسته از آینده‌هایی است که براساس دانش فعلی بشر امکان ظهور آنها در آینده وجود دارد و برخلاف آینده‌های ممکن که متناقض با اصول و دانش فعلی بشر هستند این آینده‌ها منطبق بر این اصول هستند. آینده‌های باور کردنی زیر مجموعه‌ای از آینده‌های ممکن هستند.

آینده‌های محتمل ۱۸: به آن دسته از آینده‌هایی اشاره دارد که احتمالاً تحقق می‌یابد این آینده‌ها زیرمجموعه‌هایی از آینده‌های باور کردنی هستند.

در سناریونویسی برای آینده، ترکیبی از آینده‌های ممکن، محتمل و باورکردنی بعنوان آینده مطلوب ۱۹ ترسیم می‌شود و جهت رسیدن به آن آینده سناریوهای مختلف تدوین می‌شود که سبب سناریوهای متناقض، متناسب، متفاوت و متشابه را تشکیل می‌دهد (voros, 2003)

نمودار ۳ - دامنه آینده‌ها در افق برنامه‌ریزی

- 16- Possible futures
- 17- Plausible futures
- 18- Probable futures
- 19- Preferable futures

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر به وب سایت کشف آینده تعلق دارد.

**ترسیم آینده مطلوب
نقطه گست تفکر
برنامه ریزی در خصوص
گذشته و حال منطقه
برنامه‌ریزی است و از
این مرحله به بعد تفکر
برنامه ریزی تفکر مبتنی
بر ساخت آینده است.**

نتیجه نهایی سناریو نویسی ترسیم یک نقشه درست از آینده نیست، بلکه هدف آن اصلاح و بهبود نظام‌مند تصمیم‌گیری‌ها درخصوص حوزه‌های هدف مربوط به آینده است.

مرحله پنجم: تهیه سبد سناریوها

برای فعالیت در دنیای سرشار از عدم قطعیت، مدیران و برنامه‌ریزان باید مفروضات خود را درباره مسیر حرکت با پرسش‌های فراوان «اگر این طور شود چه؟» به چالش بکشند تا بتوانند جهان آینده را واضح ببینند. هدف سناریوسازی در برنامه‌ریزی کمک به رهبران و مدیران برای تغییر نگرش آنها نسبت به واقعیت‌های پنداری و نزدیک کردن دیدگاه آنها به واقعیت‌های موجود و یا در حال ظهور است نتیجه نهایی سناریو نویسی ترسیم یک نقشه درست از آینده نیست بلکه هدف آن اصلاح و بهبود نظام‌مند تصمیم‌گیری‌ها درخصوص حوزه‌های هدف مربوط به آینده است.

مرحله ششم: گزینش سناریوی مطلوب

از میان انبوه سناریوهای جمع‌آوری شده در مرحله پنجم، باید سناریوهای مناسب که متناسب با آینده مطلوب طراحی شده باشد انتخاب شده و تاثیرگذاری تحولات علم و تکنولوژی بر انعطاف سناریوهای منتخب مورد ارزیابی مجدد قرار گیرد.

مرحله هفتم: هدف‌گذاری کیفی و کمی

این مرحله مختص تدوین راهبردهای کلان برای پوشش اجرایی دادن به سناریوی مطلوب برنامه ریزی است در این مرحله غیر از اهداف کلان کیفی، اهداف کلان کمی نیز جهت تبیین دقیق مسیر برنامه ریزی تعریف می‌شود.

مرحله هشتم: سیاستگذاری

در این مرحله راهها و روشهای اجرایی شدن سناریوی بهینه جهت رسیدن به آینده مطلوب سیاستگذاری می‌شود و بصورت کاملا اجرایی و عملیاتی، چگونگی دست یافتن به هدف‌های کمی و کیفی ترسیم می‌شود.

مرحله نهم: تدوین پروگرام‌های اجرایی

پروگرام‌ها مجموعه‌ای از پروژه‌های اقتصادی و اجتماعی هستند که نقش محرک را برای یک منطقه ایفا می‌کنند پروگرام‌های اجرایی معمولاً بصورت یک بسته جامع ارائه می‌شود مثلاً در خصوص راه‌اندازی یک کارخانه بزرگ تولید مس، صرفاً به طرح احداث کارخانه بسنده نمی‌شود بلکه در قالب یک مجموعه به مسائلی از قبیل بازار فروش، شبکه حمل و نقل، تامین انرژی، اسکان جمعیت و تمام مسائل مربوط به آن پروژه بصورت یک جا اشاره و هر کدام از اقدامات اولویت بندی می‌شوند.

مرحله دهم: اجرا و پایش فرآیند

این مرحله در واقع نمود عینی یافتن تلاشهای تیم برنامه ریزی جهت ترسیم آینده مطلوب و هدف‌گذاری برای آن است. در این مرحله به غیر از مسائل مربوط به اجرا، همزمان تحولات محیط رصد شده و تغییرات لازم در مراحل مختلف برنامه ریزی داده می‌شود.

مرحله یازدهم: بازخورد

این مرحله در واقع شامل ارزیابی روند انجام کار و خروجی‌های مثبت یا منفی آن است خروجیهای مثبت یا منفی می‌تواند تاثیر مهمی بر اصلاح فرآیند برنامه ریزی، موانع و مشکلات و یا احتمالاً کاستیهای فرآیند برنامه ریزی داشته باشد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری:

در جهان پر از تحول معاصر، مدیران و برنامه‌ریزان آگاه و آینده‌نگر، به جای انتظار برای استقبال از آینده در محیط کارشان و اتخاذ تصمیم در هنگام رویارویی با آینده، تفکر برنامه‌ریزی خود را با ماشین زمان به آینده منتقل کرده و با حضور در آینده مطلوب، با رویکرد پس‌نگری از آینده به امروز مسیرهای توسعه را تابلوگذاری و سیاستهای رسیدن به آن آینده مطلوب را ترسیم می‌کنند. از بین سه زمان گذشته، حال و آینده، زمان آینده از همه آنها مهمتر است به جهت اینکه آینده زندگی بشر را ترسیم می‌کند و انسان را در زندگی به تلاش و فعالیت وا می‌دارد گذشته دیگر در دسترس نیست و تنها خاطراتی از آن در هزار توی ذهن بر جای مانده است حال نیز رمنده و گریزنا در گذر است و کوچکترین تأثیری را بر نمی‌تابد آینده تنها چیزی است که برای برنامه‌ریزی باقی مانده تا در آن و با آن زندگی کنیم.

برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای بعنوان یکی از شاخه‌های اصلی برنامه‌ریزی در جامعه، به دلیل ارتباط تنگاتنگ و وسیع با سازمانها، مردم و ارگانهای اجرایی و بازتاب سریع عملکرد آن، بیشترین کمک را می‌تواند در جهت بهبود و اصلاح فرایندهای برنامه‌ریزی و مهندسی مجدد آن ارائه بدهد همانگونه که مطرح شد در برنامه‌ریزی با دو رویکرد اساسی روبرو هستیم رویکرد اکتشافی بعنوان رویکردی جهت کشف آینده و رویکرد هنجاری بعنوان رویکردی جهت ساخت آینده. به نظر می‌رسد آنچه که تاکنون در عرصه برنامه‌ریزیهای شهری و منطقه‌ای اتفاق افتاده اتکاء به رویکرد اکتشافی در برنامه‌ریزی برای آینده است که به دلیل تحولات سریع در جامعه و تأثیر پیشرفت‌های علم و تکنولوژی بر پیشرفت سریع و حل مسائل جوامع، عملاً مشکلات عدیده‌ای در مرحله اجرا بوجود آمده که برنامه‌ریزیها را با تغییرات اساسی و یا به عبارت بهتر با آشوب برنامه‌ریزی مواجه ساخته است.

از این رو احساس می‌شود امروز تغییر رویکرد اکتشافی مطالعات آینده به رویکرد هنجاری، ضرورت اجتناب‌ناپذیر برنامه‌ریزی است. این مقاله سعی کرده با نقد فرآیند برنامه‌ریزی سنتی مبتنی بر کشف آینده، ضمن ارائه ایده مهندسی مجدد فرآیند برنامه‌ریزی، تغییرات مورد نظر در فرآیند برنامه‌ریزی مبتنی بر ساخت آینده را ارائه دهد که این تغییرات با محوریت به کارگیری آینده‌نگاری و روشهای آن به جای پیش‌بینی و آینده‌نگری در این فرآیند است. نتایج کلی این مقاله را بصورت تیتروار می‌توان به شرح ذیل مطرح کرد:

فلسفه آینده‌نگاری برگرفته از مفاهیم علوم انسانی و اجتماعی است اما در علوم انسانی ضعف نظری شدیدی در این خصوص مشاهده می‌شود به طوریکه برخلاف کشورهای پیشرو در این خصوص، در ایران بانی و هدایتگر آینده‌نگاری علوم فنی و مهندسی است که به دلیل ماهیت رشته‌های فنی و مهندسی، امکان هدایت جامع و مبتنی بر ارزش‌های ملی مطالعات آینده‌نگاری بوسیله این علوم وجود ندارد لذا ضرورت تحرک در دامنه مباحث علوم انسانی و اجتماعی جهت تقویت بنیادهای فلسفی و مبتنی بر ارزشهای ملی آینده‌نگاری کاملاً احساس می‌شود.

آینده‌نگاری در ایران الگوبرداری محض و ناقص از شیوه انجام آن در کشورهای اروپایی است و این الگوبرداری عمدتاً به بخش فنی و مهندسی مربوط می‌شود.

مشکلات کنونی جامعه بشری ناشی از عدم شناخت دقیق آینده است اگر وضعیت امروز جامعه نتیجه آینده‌نگری زمان گذشته بوده پس اشکالات عدیده‌ای در شیوه برنامه‌ریزی و نحوه شناخت ما از آینده در گذشته وجود داشته است.

پارادایم اکتشافی در برنامه‌ریزی به معنی کشف آینده در جهان پر از تحول امروزی چیزی جز به انتظار آینده نشستن نیست و لزوم تغییر این رویکرد در نهادهای مسئول برنامه‌ریزی جهت موفقیت در آینده کاملاً احساس می‌شود. کارایی پارادایم هنجاری در برنامه‌ریزی به معنی ساخت آینده جهت کاهش و محدود کردن دامنه عدم قطعیت‌ها در آینده است و به کارگیری آینده‌نگاری و ارزیابی تأثیرات تمام متغیرها و مسائل کلیدی بر روی هم در آینده ضروری به نظر می‌رسد.

فلسفه آینده‌نگاری
برگرفته از مفاهیم علوم
انسانی و اجتماعی
است اما در علوم
انسانی ضعف نظری
شدیدی در این
خصوص مشاهده
می‌شود به طوریکه
برخلاف کشورهای
پیشرو در این
خصوص، در ایران بانی
و هدایتگر آینده‌نگاری
علوم فنی و مهندسی
است که به دلیل ماهیت
رشته‌های فنی و
مهندسی، امکان هدایت
جامع و مبتنی بر
ارزش‌های ملی
مطالعات آینده‌نگاری
بوسیله این علوم وجود
ندارد.

فرایند برنامه‌ریزی سنتی، خطی و متشکل از ۶ مرحله کلی است. در این فرایند محوریت موضوع بر پیش‌بینی روندهای گذشته در آینده است که هیچگونه تأکیدی بر روندهای ناپیوسته که ممکن است در آینده رخ دهد نمی‌شود لذا دارای ضعف بسیار عمده‌ای در خصوص آینده‌نگری است چون تمام ویژگیهای آینده را مورد بررسی قرار نمی‌دهد.

- ظهور ناپیوستگی‌های شگفتی‌ساز در عصر اطلاعات و ارتباطات و همچنین جهانی شدن سریع تحولات در کمتر از چند سال، لزوم مهندسی مجدد فرایند برنامه‌ریزی را بر مبنای حذف رویکرد پیش‌بینی و جایگزینی رویکرد آینده‌نگاری اجتناب‌ناپذیر ساخته است.
- تعیین مسائل کلیدی و آینده‌نگاری تحولات جهانی و ملی مهمترین مرحله‌ای است که به نظر می‌رسد باید در رویکرد نو به برنامه‌ریزی وارد مراحل و فرایند برنامه‌ریزی شود.
- سناریونویسی برای آینده و تشکیل سبد سناریوها مبتنی بر متغیرهای تأثیرگذار در جامعه آینده از دیگر مراحل مهم در رویکرد نو به برنامه‌ریزی است که لازم است تمهیدات لازم و احتیاطی جهت برخورد با هرگونه آینده ممکن در جهان آینده اندیشیده شود.

منابع:

- معصومی اشکوری، حسن، ۱۳۷۱، فرآیند برنامه‌ریزی شهری، یک الگوی سه سویه، مجله معماری و شهرسازی، شماره ۱۸، تهران
- معصومی اشکوری، حسن، ۱۳۸۷، راهنمای علمی برنامه‌ریزی و آینده‌پژوهی، انتشارات پیام، تهران
- علیزاده، عزیز، وحید وحیدی مطلق و امیر ناظمی، ۱۳۸۷، سناریو نگاری یا برنامه‌ریزی بر پایه سناریوها، موسسه مطالعات انرژی، تهران
- شوارتز، پیتر، ۱۳۸۷، هنر دورنگری، ترجمه عزیز علیزاده، انتشارات مرکز آینده پژوهی علوم فناوری دفاعی، تهران
- بنیاد توسعه فردا، ۱۳۸۴، روش‌های آینده نگاری تکنولوژی، گروه آینده‌اندیشی بنیاد توسعه فردا، تهران
- ملکی فر، عقیل، ۱۳۸۵، الفبای آینده پژوهی، اندیشکده صنعت و فناوری
- علیزاده، عزیز، ۱۳۸۷، سناریوها: بهترین ابزار برای رویارویی با آینده، اندیشکده وحید
- ناظمی قدیری، امیر، ۱۳۸۵، «آینده‌نگاری از مفهوم تا اجرا»، مرکز صنایع نوین، وزارت صنایع و معادن، تهران
- کشف آینده، ۱۳۸۷، خبرنامه الکترونیکی، کانون آینده پژوهان ایرانی، شماره‌های اول، دوم، سوم
- خزائی، سعید و همایون جاذبی‌زاده، ۱۳۸۷، هنر آینده‌نگاری، مجله الکترونیکی کشف آینده، شماره سوم www.futurediscovery.com
- خزائی، سعید و عبدالرحیم پدرام، ۱۳۸۷، راهنمای گام به گام آینده پژوهی راهبردی، انتشارات کشف آینده
- پدرام، عبدالرحیم، ۱۳۸۶، آینده پژوهی حوزه‌های نو برای کندوکاو، سایت کشف آینده
- پدرام، عبدالرحیم، ۱۳۸۶، آینده‌نگاری سنت حاکم بر آینده پژوهی، سایت کشف آینده www.futurediscovery.com
- خزائی، سعید، ۱۳۸۶، آینده پژوهی، مفاهیم و ضرورت‌ها، سایت کشف آینده
- معاونت برنامه‌ریزی و راهبردی ریاست جمهوری، ۱۳۸۶، مبانی سند چشم‌انداز کشور www.mporg.ir
- ناظمی، امیر، ۱۳۸۶، آینده‌نگاری منطقه‌ای به مثابه آمایش سرزمین، اندیشکده آتی‌نگار، www.atinegaar.com ۱۳۸۶
- اسلاتر، ریچارد، ۱۳۸۶، دانش واژه آینده‌پژوهی، ترجمه کرامت‌زاده، عبدالحمید؛ محمدرضا فرزاد و امیر ناظمی، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی
- وحیدی مطلق، وحید، ۱۳۸۵، پس‌نگری از آینده به امروز، اندیشگاه آتی‌نگار www.atinegar.com
- مبینی دهکردی، علی، ۱۳۸۷، مگادایم‌ها الزام راهبردی، آینده سازمانها، مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی، تهران

منابع و مأخذ لاتین:

- Ansoff, Igor. 1975. "Managing Strategic Surprise by Response to Weak Signals" California Management Review . XVIII (2): 21-33. Winter.
- Cornish, Edward. 2003. "The Wild Cards in our Future." The Futurist. 37: 18-22.
- Martin, Ben, Foresight in Science and Technology, Technology Analysis & Strategic Management, vol 7, No.2, 1995.
- Slaughter, R.A. (1996). Knowledge Base of Futures Studies, the Futures Study Centre, Australia.
- Godet, Michel, 2006, Creating futures, Scenario planning, Economica
- FOREN, 2001, "A Practical Guide to Regional Foresight",
- The Potential of Regional Foresight , Final Report of the STRATA-ETAN Expert Group: "Mobilizing the regional foresight potential for an enlarged European Union – an essential contribution to strengthen the strategic basis of the European Research Area (ERA)", 2002
- Shaw, A, Kenneth, Planning the Future, Report of The regents on the Future of the University of Wisconsin, 1986
- William J.Fasano, Jr, Screening the Brighter Tomorrow Urban Utopias in Contemporary Cinema, International making cities livable conference, Portland, Oregon, 2007
- Voros, J, 2003, A Generic foresight process framework, foresight, vol. 5, no. 3. pp. 10-21
- Faludi, Andres, 1974, "the idea of planning" second edition, pergaman press
- ERA , 2002 , " The Potential of regional foresight , final report of the STRATA-ETAN expert group , European research area
- Faludi, Andres, 1970, "the planning environment and the meaning of planning " , regional studies, Vol 4
- Twiss , B.c , 1992 , " Forecasting for Technologist and engineers , a practical guide for better dictions " , peter peregrinus , London . United Kingdom
- Poter , A.L., et , 1991 , " forecasting and management of technology " , John Wiley and sons , New York
- Lingren , mats , 2003 , " scenario planning , the link between future and strategy " , pal grave Macmillan publication , New York
- Myer, Dowell, 2000, construction the future in planning " , school of policy, planning and development, university of southern California

ظهور ناپیوستگی‌های شگفتی‌ساز در عصر اطلاعات و ارتباطات و همچنین جهانی شدن سریع تحولات در کمتر از چند سال، لزوم مهندسی مجدد فرایند برنامه‌ریزی را بر مبنای حذف رویکرد پیش‌بینی و جایگزینی رویکرد آینده‌نگاری اجتناب‌ناپذیر ساخته است.

The screenshot shows the University of Houston website. The main navigation bar includes 'Welcome', 'Our College', 'Departments', 'Programs & Degrees', 'Research', 'People', and 'Giving'. The 'Departments' menu is expanded to show 'Human Development and Consumer Sciences'. The main content area is titled 'Certificate in Strategic Foresight' and includes an overview, registration information, dates and time, location, cost, and a content outline.

Overview

The Strategic Foresight program is offered as a 5-day, project-based, face-to-face workshop. Participants learn to anticipate disruptive change and work towards the creation of transformational change, in order to influence the future of their organizations, companies and communities. Participants will receive 3 CEUs for attending, and can obtain the certificate if they complete a project within a given number of weeks after the program delivery.

Registration

To register for this course, please call 713-743-1060

Office Hours for registration services
Monday through Thursday, from 8 a.m. to 7 p.m.
Friday, from 8 a.m. to 5 p.m.
Saturday, from 8 a.m. to noon.

Register Online

To report problems with registration e-mail: cregistrar@uh.edu

Dates & Time: May 18-22, 2009 from 9AM - 4PM

Location: University of Houston Hilton

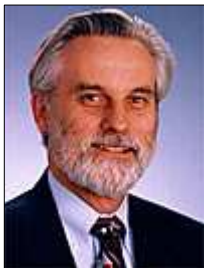
Cost:

Includes all instruction, book, continental breakfast, and mid-morning/afternoon beverages and snacks.

- \$1500 if registered before April 15th, 2009
- \$1750 if registered between April 16th - May 15th, 2009
- \$2000 on-site registration

Content Outline:

- Scanning Current Trends
- Anticipating Disruptive Futures
- Setting Strategic Direction
- Managing the Change Process

دنیای مجازی

دوره‌ی آینده‌نگاری راهبردی

در کالج فناوری دانشگاه هوستون

http://tech.uh.edu/Departments/Human_Development_and_Consumer_Sciences/Certificates_and_Seminars/Strategic_Foresight/

یکی از موسسات آموزش عالی که توجه ویژه‌ای به برگزاری دوره‌های آموزشی آینده‌پژوهی دارد، دانشگاه هوستون به ویژه کالج فناوری آن می‌باشد. به تازگی در این کالج فناوری دوره‌ای کوتاه در قالب یک کارگاه آموزشی برگزار شده است که هدف از آن کمک به علاقمندان آینده‌نگاری راهبردی است. در این دوره که اطلاعات مشروح آن در نشانی اینترنتی بالا قرار دارد، طی ۵ روز سر فصل‌های مربوط به تغییرات بنیادین و دگرگون‌کننده در محیط‌های سازمانی و صنعتی، پیش‌بینی تغییرات از هم گسیخته و تلاش به منظور ایجاد تغییرات بنیادین در سازمان‌ها به منظور ایجاد آینده‌ی مرجح توسط دکتر پیتز بيشاپ از کارشناسان پیشرو در رشته‌ی آینده‌پژوهی ارایه می‌گردد. حضور بیشاپ در این دوره موجب جذابیت آن شده چرا که پیشینه‌ی ارزشمند او در این حوزه برای بسیاری از علاقمندان به رشته‌ی دانشگاهی آینده‌پژوهی شناخته شده بوده و بسیاری تنها به این دلیل در این دوره ثبت نام نموده و شرکت می‌کنند.

همایش آینده‌نگاری نوآوری در تحقیق و توسعه

هفته صنعت - تیر ۱۳۸۸

مکان برگزاری: مرکز همایش‌های صدا و سیما

چون آینده قطعاً غیرقطعی است، آینده‌نگاری می‌تواند بشر را برای آینده‌های مختلفی آماده سازد. این کار فرآیندی است نظام‌مند، مشارکتی و گردآورنده ادراکات آینده که چشم‌اندازی میان‌مدت تا بلندمدت را با هدف اتخاذ تصمیمات روزآمد و بسیج اقدامات مشترک بنا می‌کند. آینده‌نگاری می‌تواند منجر به تعیین جهت، تعیین اولویت‌ها، دریافت هوشمندی‌ها، اطلاع‌رسانی در باب مذاکرات، افزایش همیاری ذینفعان، برپایی سرمایه اجتماعی، هویت‌سازی، حمایت، ایجاد رضایت شود. نهادهایی که با اندیشه سر و کار دارند، تصویر تلاش‌های آینده‌خویش را این‌گونه ترسیم می‌کنند: منظر کوتاه و میان‌مدت.

پیش‌بینی بر اساس بررسی و تصویر روندهای گذشته و جاری، تصویری از آینده‌ای محتمل را به وجود می‌آورد. فقط بر متخصصین تکیه داشته و نهایتاً دامنه‌ای کمتر از ۱۰ سال را پوشش می‌دهد، درحالی‌که آینده‌نگاری باین فرض انجام می‌شود که چندین آینده وجود دارند و باید از طریق اقدامات و علایق ذینفعان امروزی همچون دولت، صنعت، دنیای علم، دانشمندان علوم طبیعت و اجتماع، نهادهای غیر دولتی، اتحادیه‌های تجاری، رسانه‌ها، بانک‌ها، مدارس و عموم مردم، برای یک افق ۱۰-۲۰ ساله انتخاب شود.

طرح ریزی مبتنی است بر تئوری‌ها و دکترین‌های مبتنی بر توسعه‌های آتی و سیاست‌سازان و متخصصین را به خدمت گرفته و افق زمانی کوچکتر ۱-۵ سال را در بر می‌گیرد.

این همایش در نظر دارد با ترسیم آینده نوآوری در سطح ایران و جهان به بررسی راهکارها و سیاست‌های رسیدن به این اهداف بپردازد.

۱- آینده‌نگاری

۲- هنر آینده‌نگاری

محورهای تخصصی همایش:

- جایگاه صنعت و معدن در نظام ملی نوآوری ...
- سیاست‌گذاری و تعیین استراتژی نوآوری در راستای رقابت‌پذیری در واحدهای صنعتی و معدنی ...
- اهمیت و برنامه عملیاتی آینده‌نگاری نوآوری در رسیدن به اهداف سند چشم‌انداز ...
- فرآیندها، روشها و ابزارهای آینده‌نگاری نوآوری ...
- سبک‌های نوین (Paradigm) در نوآوری (نوآوری باز، خوشه‌های نوآوری، ...)
- اندازه‌گیری و مدیریت نوآوری ...
- دستاوردهای نوآوری صنعتی و معدنی ...

برنامه زمانبندی ارسال مقالات:

خلاصه مقالات

آخرین مهلت دریافت ۸۷/۱۱/۰۱

اعلام پذیرش ۸۷/۱۲/۰۱

اصل مقالات

آخرین مهلت دریافت ۸۸/۱/۲۰

اعلام پذیرش نهایی ۸۸/۰۲/۲۰

آخرین مهلت دریافت نسخه نهایی ۸۷/۰۲/۳۱

وب سایت همایش: <http://www.iranrd.com/Fa>

دومین کنفرانس ملی
خلاقیت شناسی، TRIZ و مهندسی و مدیریت نوآوری ایران
 و دومین کنفرانس ملی
تفکر و آثار علمی تخیلی
 و کاربردهای آن در آموزش، پژوهش، ابداع، اختراع و نوآوری

دومین کنفرانس ملی خلاقیت شناسی، TRIZ و مهندسی و مدیریت نوآوری ایران و دومین کنفرانس ملی تفکر و آثار علمی تخیلی و کاربردهای آن در آموزش، پژوهش، ابداع، اختراع و نوآوری

۱۳-۱۲ آبان ۱۳۸۸، تهران

برگزارکنندگان:

پژوهشکده علوم خلاقیت شناسی و مهندسی و مدیریت نوآوری و TRIZ

موسسه جهان دانش

خانه نوآوران صنعت

مقدمه:

خلاقیت و نوآوری در فرایند رشد و توسعه علمی، فناورانه، صنعتی، تولیدی، اقتصادی، اجتماعی و حل مسائل و مشکلات مختلف نقش اساسی دارد، رویکردی راهبردی در مدیریت پویا و خلاق، توسعه محور، تعالی گرا و موفق سازمان ها می باشد و نقشی بنیادی در ارتقاء کیفیت بهره وری، حل مسائل سازمانی و چالش های کسب و کار، خلق ارزش، افزایش مزیت های رقابتی و تعالی سازمانی ایفا می نماید. از این رو بررسی و تبیین مبانی و مفاهیم علمی و کاربردی خلاقیت و نوآوری به منظور رشد و توسعه هر چه بیشتر آن در سازمان ها و مراکز صنعتی کشور، از اهمیت و ضرورت خاصی برخوردار است. هدف دومین کنفرانس ملی خلاقیت شناسی، TRIZ و مهندسی و مدیریت نوآوری ایران به عنوان بزرگ ترین و جامع ترین رویداد علمی تخصصی کشور در حوزه علوم خلاقیت شناسی و مهندسی و مدیریت خلاقیت و نوآوری طرح و بررسی مبانی و مفاهیم علمی و کاربردی خلاقیت و نوآوری و راهکارهای رشد و توسعه آن در بخش های مختلف به ویژه در سازمان ها و مراکز تولیدی صنعتی کشور می باشد.

با توجه به ضرورت آشنائی هر چه بیشتر مدیران، کارشناسان، مهندسیین و کارکنان سازمان ها و مراکز تولیدی صنعتی با مباحث علمی خلاقیت شناسی و مهندسی و مدیریت خلاقیت و نوآوری پژوهشکده علوم خلاقیت شناسی و نوآوری پس از برگزاری موفق اولین کنفرانس ملی خلاقیت و نوآوری دومین کنفرانس با محوریت خلاقیت شناسی TRIZ و مهندسی و مدیریت نوآوری ایران در آبان ماه ۸۸ برگزار می نماید.

محورهای تخصصی همایش:

- خلاقیت و نوآوری از جنبه های روانشناختی، علوم شناختی، علوم تربیتی و آموزشی، ...
- خلاقیت و نوآوری از جنبه های مدیریتی، سازمانی و صنعتی، مدیریت خلاقیت و نوآوری، خلاقیت شناسی سازمانی و مدیریتی؛ ...
- روش ها و فنون خلاقیت و نوآوری، مهندسی خلاقیت و نوآوری. ...
- خلاقیت و نوآوری از جنبه های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، (خلاقیت شناسی جامعه شناختی، خلاقیت شناسی اقتصادی)؛ ...
- دومین کنفرانس ملی تفکر و آثار علمی تخیلی و کاربردهای آن در آموزش، پژوهش، ابداع، اختراع و نوآوری ...

□ برنامه زمانبندی ارسال مقالات:

۸۸/۰۴/۲۰	آخرین مهلت دریافت	خلاصه مقالات
۸۸/۰۵/۰۱	اعلام پذیرش	
۸۸/۰۶/۰۵	آخرین مهلت دریافت	اصل مقالات
۸۸/۰۶/۳۰	اعلام پذیرش نهایی	
۸۸/۰۷/۱۵	آخرین مهلت دریافت نسخه نهایی	

وب سایت همایش: <http://iranci.com/Fa>

WorldFuture 2009 Innovation and Creativity in a Complex World

۱۷ تا ۱۹ جولای ۲۰۰۹

هتل هیلتون شیکاگو، ایلی نوی، آمریکا

نشست‌های پیش از کنفرانس: ۱۶ تا ۱۷ جولای

نشست آموزشی: ۱۷ جولای

تور آزمایشگاه ملی آرگان: ۱۷ جولای

نشست تخصصی اعضا: ۲۰ جولای

در شرایط متلاطم بی سابقه‌ی کنونی آگاهی از چگونگی پیش‌بینی تغییر، واکنش به روندهای در حال تکامل و تدوین کارآمد استراتژی‌ها شرایط لازم برای دستیابی به موفقیت هستند. جامعه‌ی آینده‌پژوهی جهان از سال ۱۹۶۶ رهبری آینده‌نگاری را بر عهده داشته و به اعضای خود کمک نموده تا برای غیرقابل تصورترین ایده‌ها برنامه‌ریزی کنند.

با حضور در کنفرانس آینده جهان ۲۰۰۹: نوآوری و خلاقیت در جهانی پیچیده به سخنرانی کارشناسان و رهبرانی در حوزه‌ی آینده‌پژوهی گوش فرا خواهید داد که موفقیت آن‌ها تاکنون در این عرصه به اثبات رسیده است.

برای کسب اطلاعات بیشتر به نشانی اینترنتی:

www.wfs.org مراجعه نمایید.

دان تپسکات

لاوسن بریگم

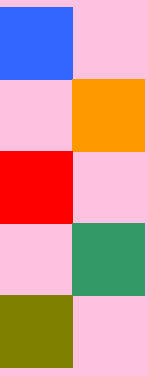
فریتس گوئرا

باری کلمن

TODD ROSENBERG / CHICAGO CONVENTION AND TOURISM BUREAU

Futures Discovery

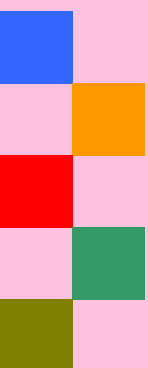
E-Newsletter

Planning for the Future

No. 10 Jul. 2009

In this issue:

- Editorial
- Planning for the Future
- Virtual World
- Innovation Foresight Conf.
- TRIZ Conf.
- World Future 2009 Conf.

Futures Discovery E-Newsletter
On Futures Studies

For the members of Futures Discovery and all who are interested in futures studies
www.futuresdiscovery.com

Designed & Compiled by: A. Hejazi

Futures Discovery
Iranian Futurists Academy